

REGLEMENTĂRI ÎN MATERIA NEEEXECUTĂRII CONTRACTELOR DE COMERȚ INTERNAȚIONAL

Aurel BĂIEȘU,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

*Viena Convention on the International Sale of Goods of 11 April 1980 (CISG) is one of the most important international conventions serving as an efficient instrument for the harmonization of the international trade. Others two great projects for the harmonization of the contract law were elaborated in the course of the last years: „UNIDROIT principles regarding the international commercial contracts” and „Principles of the European Contract Law” worked out by the Commission for European Contract Law. The common objectives of the instruments subject to consideration are the following: to offer a “source of inspiration” to national and international lawmakers; to facilitate the international trade; to serve as a modern formulation of *lex mercatoria* for judges and arbitrators in case of settlement of litigations arising in the international trade; to offer the parties a species of neuter autonomous law that they can adopt as a law to govern their agreement – *lex contractus*. In the present article we have analyzed the specific features of the concept of breach of the contract and of the system of remedies provided in the instruments under consideration meant to ensure the uniformity of the law.*

Izvoarele de reglementare juridică. Convenția de la Viena din 11 aprilie 1980 asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri¹ (în continuare – CVIM), constituie unul dintre principalele instrumente de armonizare a dreptului comerțului internațional². Importanța acestei convenții depășește domeniul vânzării internaționale de mărfuri; fiind o sursă de *lex mercatoria*, ea „conține inima unui veritabil Cod de comerț internațional”³. Neexecutarea contractului de vânzare internațională de mărfuri constituie obiectul unei reglementări minuțioase, cuprinse, în special, în partea a treia a CVIM: „Vânzarea de mărfuri”. După stabilirea unei serii de „dispoziții generale” privind noțiunea de „încălcare esențială” (art.25) și efectuarea rezoluțiunii contractului (art.26 și 29), CVIM reglementează în mod distinct remediile (mijloacele) – *remedies (engl.)*, *moyens (fr.)* – de care dispune „cumpărătorul în cazul încălcării contractului de către vânzător” (art.45 – 52) și cele care aparțin „vanzătorului în cazul încălcării contractului de către cumpărător” (art.61 – 65).

Alte două mari proiecte de armonizare a dreptului contractelor au văzut lumina zilei în ultimii ani. În 1994 Institutul Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat (UNIDROIT) a publicat o culegere intitulată „Principiile referitoare la contractele de comerț internațional”⁴ (în continuare – PU). Un an mai târziu, Comisia pentru Dreptul European al Contractelor – o organizație neguvernamentală compusă din 22 de juriști din statele membre ale UE, prezidată de profesorul danez Ole Lando⁵ – publică prima versiune a „Principiilor Dreptului European al Contractelor” (în continuare – PDEC). În 1999 apare versiunea completată și revăzută a PDEC⁶, iar în 2004 UNIDROIT publică o redacție nouă a PU⁷. Într-o formă sintetică obiectivele comune ale instrumentelor examinate pot fi descrise în felul următor: a furniza o „sursă de inspirație” legislatorilor naționali și internaționali; a contribui la armonizarea dreptului contractelor; a facilita comerțul internațional; a servi drept o formulare modernă a *lex mercatoria* pentru judecători și arbitri în cadrul soluționării litigiilor ce apar în comerțul internațional; a oferi părților o specie de drept autonom neutru pe care pot să-l adopte ca lege care va governa contractul lor – *lex contractus*.

În PDEC neexecutarea contractului și remediile (mijloacele) sunt tratate în capitolul 3 „Neexecutarea și remediile în general” și în capitolul 4 „Diferitele mijloace în caz de neexecutare”. În PU acestei materii îi este consacrat capitolul 7 „Neexecutarea”, împărțit în câteva secțiuni. După secțiunea intitulată „Neexecutarea în general” urmează secțiunile care reglementează diferitele remedii: „dreptul la executare” (secțiunea 2), „rezoluțiunea” (secțiunea 3) și „daunele-interese” (secțiunea 4).

Noțiunea de neexecutare (încălcare) a contractului. În sistemele adoptate de CVIM, PDEC și PU neexecutarea contractului este o noțiune uniformă, care înglobează toate formele posibile de nerespectare

a contractului⁸. O parte execută contractul în modul convenit atunci când ea acționează în conformitate cu toate clauzele lui exprese și implicite. Termenul „neexecutare” este utilizat pentru desemnarea faptului de a nu onora în orice mod o obligație născută din contract; neexecutarea poate fi o executare defectuoasă, o executare ce nu este efectuată la scadența prevăzută (fie că ea este anticipată sau tardivă) sau o neexecutare definitivă. Astfel, potrivit art. 1.301(4) PDEC, „termenul «neexecutare» denotă faptul de a nu executa o obligație născută din contract, indiferent de faptul dacă beneficiază sau nu de o exonerare, și se aplică de asemenea unei executări tardive sau defectuoase și refuzului la o colaborare care permite contractului să producă efectul său deplin”. Art. 7.1.1 al PU definește neexecutarea ca „orice nerespectare de către una dintre părți a unei obligații ce rezultă din contract, inclusiv executarea defectuoasă sau tardivă”.

Neexecutarea include și nerespectarea unei obligații accesorii, cum este, de exemplu, obligația unei părți de a nu dezvălui secretele comerciale ale cocontractantului sau obligația vânzătorului de a expedia cumpărătorului o factură exactă⁹. Astfel, art. 45 CVIM, care cuprinde dispozițiile generale cu privire la mijloacele cumpărătorului și, respectiv, art. 61 CVIM cu referire la mijloacele vânzătorului, consideră ipoteza în care cumpărătorul sau, respectiv, vânzătorul „...nu a executat *oricare din obligațiile* ce rezultă pentru el din contractul de vânzare sau din prezenta convenție...” Prin urmare, în cazul în care părțile au stipulat în contractul lor obligații accesorii neprevăzute de CVIM, încălcarea acestora acordă creditorului dreptul la aplicarea aceluiași mijloc de apărare.

În lumina prevederilor enunțate, neexecutarea poate fi definită ca orice lipsă a executării oricărei obligații contractuale din partea unui contractant – „*failure to perform*” (engl.), „*manquer à exécuter*” (fr.) –, care permite cocontractantului de a exercita unul sau mai multe mijloace (remedii)¹⁰.

Remediile în caz de neexecutare a contractului. Instrumentele de uniformizare a dreptului analizate consacră următoarele remedii:

a) **Executarea în natură.** Dreptul de a cere executarea obligațiilor cocontractantului este situat pe primul loc în lista remediilor, prevăzută de CVIM pentru fiecare din părți (art. 46.1 și 62.1). În ceea ce privește obligația vânzătorului de livrare, executarea în natură presupune, de regulă, două posibilități. Prima este repararea lipsei de conformitate, cu condiția ca acest lucru să nu fie nerezonabil (art.46.3); de exemplu repararea bunurilor, dacă acest lucru este posibil din punct de vedere material. A doua posibilitate este livrarea mărfurilor de înlocuire, cu condiția ca lipsa de conformitate să fie o încălcare esențială a contractului (art. 46.2). Art. 9.102 PDEC și art. 7.2.2 PU acordă creditorului unei obligații, alta decât plata unei sume de bani, dreptul de a cere executarea în natură, inclusiv corectarea unei executări defectuoase. Prevederile articolelor menționate conțin însă numeroase limitări ale dreptului la executarea silită în natură. Astfel, ambele articole prevăd că executarea în natură nu este posibilă atunci când: a) executarea este imposibilă în fapt sau în drept (este ilicită); b) executarea comportă eforturi și cheltuieli nerezonabile; c) executarea prezintă un caracter strict personal; d) creditorul poate obține în mod rezonabil executarea într-un alt mod; e) creditorul nu cere executarea într-un termen rezonabil din momentul în care a avut sau trebuia să aibă cunoștința de neexecutare.

b) **Excepția de neexecutare.** Dreptul unei părți de a suspenda executarea propriei obligații până când cealaltă parte nu își va executa obligația ce îi incumbă își găsește fundamentul în dispozițiile art. 58 CVIM: în principiu, dacă altceva nu este prevăzut în contract, cumpărătorul nu este ținut să plătească costul atâta timp cât marfa nu a fost nu numai livrată, dar și propusă spre examinare; în timp ce vânzătorul are dreptul de a refuza remiterea mărfii (sau ale documentelor reprezentative ale ei) până când costul nu va fi achitat. *Excepția de neexecutare* este prevăzută și în art. 9.201 PDEC și art. 7.1.3 PU (PDEC stipulează condiția ca realizarea acestui drept să fie „rezonabilă, ținând cont de împrejurări”).

c) **Rezoluțiunea.** Condițiile de fond și de procedură cărora le este supusă rezoluțiunea sunt definite în art. 49 și 64 CVIM. Ambele texte prevăd, mai întâi de toate, că rezoluțiunea poate fi decisă atunci când neexecutarea obligațiilor contractuale de către fiecare parte reprezintă o „încălcare esențială a contractului”. Potrivit art. 25 CVIM, „o încălcare a contractului comisă de către una din părți este esențială atunci când ea cauzează celeilalte părți un prejudiciu care o privează în mod substanțial de ceea ce aceasta era în drept să aștepte de la contract, cu excepția cazului în care partea care a încălcat contractul nu a prevăzut un astfel de rezultat și nici o persoană rezonabilă de aceeași calitate plasată în aceeași situație nu l-ar fi prevăzut nici ea”.

PDEC (9.301) și PU (art.7.3.1) prevăd dreptul creditorului de a rezolvi contractul în două cazuri:

- atunci când există o neexecutare esențială a contractului de către debitor;
- în cazul întârzierii în executare, atunci când creditorul i-a acordat debitorului un termen suplimentar pentru executare și acest termen a expirat fără succes.

De menționat faptul că în sistemele instituite de CVIM, PDEC și PU rezoluțiunea operează prin declarația notificată celeilalte părți; creditorul poate decide aplicarea acestui remediu în mod unilateral, controlul judecătorului sau arbitrilor putând, eventual, să fie exercitat *a posteriori*.

d) **Daunele-interese.** Atât sistemul CVIV, cât și cel al PDEC și PU stabilesc ca principiu general că creditorul trebuie să fie pus, pe cât este posibil, în situația în care el s-ar fi aflat dacă contractul ar fi fost executat în modul convenit. Această condiție presupune că creditorul are dreptul la repararea integrală a prejudiciului pe care l-a suportat din cauza neexecutării; acest prejudiciu cuprinde pierderea pe care a suferit-o și beneficiul de care a fost lipsit creditorul (art.74 CVIM; art.9.502 PDEC; art.7.4.2 PU). La fel ca CVIM, PDEC și PU prevăd că poate fi reparat numai prejudiciul care a fost prevăzut sau trebuia să fie (în termenii PU – „putea să fie”) prevăzut, în mod rezonabil, la momentul încheierii contractului, ca o consecință probabilă a neexecutării (art.74 CVIM; art.9.503 PDEC; art.7.4.4 PU). De la regula previzibilității prejudiciului PDEC fac excepție cazurile când neexecutarea a avut loc intenționat sau din culpă gravă.

În afară de daune-interese, CVIM prevede plata *dobânzii moratorii*. Art.78 dispune că, „dacă o parte nu plătește prețul sau orice altă sumă datorată, cealaltă parte are dreptul la o dobândă asupra acestei sume, fără a prejudicia dreptul la daunele-interese pe care aceasta este îndreptățită să le ceară în virtutea art.74”. PDEC și PU prevăd că, în cazul neplății unei sume de bani la scadență, creditorul are dreptul la o dobândă asupra acestei sume de bani, între scadență și data plății, calculată conform ratei bancare medii de bază la termen scurt practicate pentru moneda de plată a contractului la locul unde trebuie să se efectueze plata (art.9.508 PDEC și art.7.4.9(2) PU).

Trăsături caracteristice. Una dintre trăsăturile caracteristice ale instrumentelor de drept uniform analizate în ceea ce privește neexecutarea contractului și efectele ei este *libertatea alegerii remediilor* puse la dispoziția părților, cu condiția respectării principiului bunei credințe. În cazul neexecutării de către debitor, creditorul are posibilitatea de a alege remediu care îi convine cel mai mult. El are opțiunea între mai multe remedii utilizabile în speță și faptul că el recurge la unul dintre ele nu-l împiedică să utilizeze, în același timp sau ulterior, un alt remediu. Nu există reguli privind interzicerea cumulului, din contra, art.8.102 PDEC dispune că remediile care nu sunt incompatibile prin însăși natura lor pot fi cumulate. Astfel, creditorul poate cere executarea în natură sau rezoluțiunea contractului și, pe lângă aceasta, plata daunelor-interese. Unicele limite sunt acelea care se aplică fiecărui remediu în parte și acelea ce țin de faptul că un remediu nu poate fi utilizat dacă, în speță, el nu este compatibil cu remediu pe care creditorul l-a utilizat anterior. De exemplu, creditorul care a rezolvit deja contractul nu mai poate cere executarea în natură, însă nimic nu se opune ca el să ceară mai întâi executarea, iar apoi, dacă se învederează că are puține șanse s-o obțină, să rezoluționeze contractul.

În acest sens, autorii reglementărilor analizate au avut de ales între soluțiile consacrate în cele două mari sisteme de drept – dreptul de tradiție civilistă și *common law*. Abordarea adoptată în sistemele juridice de tradiție civilistă constă în aceea că creditorul obligației neexecutate are dreptul de a alege sancțiunea (remediu) pe care o consideră cea mai potrivită în speță sau chiar să îmbine diferite sancțiuni. În dreptul anglo-american abordarea este diferită: remediu principal în cazul neexecutării contractului este plata daunelor-interese, iar executarea în natură reprezintă un remediu excepțional și poate fi ordonat numai atunci când daunele-interese se învederează a fi un remediu „neadecvat”. PU și PEDC au adoptat o soluție de compromis. Executarea în natură este calificată ca un remediu obișnuit și daunele-interese nu ocupă o poziție privilegiată. Totuși, exercitarea dreptului la executarea silită în natură este supusă unor limitări inspirate din *common law*. În această ordine de idei, Denis Talon, unul dintre autorii ambelor proiecte, estimează că este de așteptat ca un judecător dintr-o țară de *common law* să aplice într-un mod mai extensiv limitările aplicării executării silită enunțate mai sus, pe când în țările dreptului continental tendința va fi de a cere executarea silită în natură¹¹.

Și CVIM a menținut în acest sens o poziție de compromis: ea prevede că, „dacă, în conformitate cu dispozițiile prezentei convenții, una din părți are dreptul să ceară alteia executarea unei obligații, un tribunal este ținut să ordone executarea în natură numai dacă ar face-o în virtutea propriului său drept pentru contractele de vânzare asemănătoare neguvernate prin prezenta convenție” (art. 28).

Atât în PDEC, cât și în PU părțile sunt libere, într-o mare măsură, să *modeleze remediile* pe care le au la îndemână, în corespundere cu necesitățile lor. Astfel, este perfect valabilă stipulația contractuală care autorizează rezoluțiunea contractului în anumite situații expres prevăzute. La fel, părțile pot conveni asupra daunelor-interese sau penalităților ce trebuie să fie plătite în cazul neexecutării obligațiilor contractuale, sub rezerva unui control judiciar în cazul penalităților manifest excesive (art.9.508 PDEC; art.7.4.13 PU), sau să limiteze ori chiar să excludă aplicarea unor remedii prin inserarea unor clauze limitative sau exoneratoare de răspundere (art.8.109 PDEC; art.7.1.6 PU)¹².

O altă trăsătură caracteristică a sistemelor consacrate de CVIM, PDEC și PU se manifestă prin faptul că recurgerea de către partea lezată la remedii nu este condiționată de culpa părții care a comis încălcarea. Debitorul este supus măsurilor de remediere pentru încălcarea comisă ca rezultat al simplului fapt că nu a executat sau a executat defectuos, culpa sa neavând importanță. Autorii CVIM au renunțat la conceptul de culpă ca o condiție pentru recurgerea la remedii (sanctiuni), consacrat în sistemele juridice de tradiție romanistă, în favoarea teoriei responsabilității obiective, caracteristice pentru sistemele de *common law*.

Toate sistemele promovează principiul desemnat în doctrină sub noțiunea de *favor contractus* – favorizarea contractului¹³. Faptul că negocierea și derularea contractului comercial internațional comportă procese complexe și costisitoare, punând în joc interese importante, a impus elaborarea unui șir de măsuri având ca scop privilegierea existenței lui, menținerea raporturilor contractuale cu preferință față de desființarea lor. Ansamblul acestor măsuri, în armonie cu obligația de colaborare a părților contractului, pătrunde textele instrumentelor de drept uniform examinate și găsește aplicații în diferite domenii. În secțiunile consacrate neexecutării și remediilor, această tendință se manifestă în faptul că regulile din compartimentele în cauză sunt îndreptate mai mult spre găsirea unor soluții pentru a salva contractul decât pentru a-l rezolvi; de exemplu, art.49 și 64 CVIM, art.8.301 PDEC și art.7.3.1 PU prevăd că rezoluțiunea este posibilă numai în cazul unei *neexecutări esențiale* a contractului.

În același context se înscriu prevederile art.8.106 PDEC și 7.1.5 PU referitoare la acordarea de către creditor a unui termen suplimentar pentru executare (termen de grație), prevederi inspirate din doctrina germană *Nachfrist*¹⁴. În această privință există două abordări diferite în sistemele juridice naționale. În majoritatea sistemelor neexecutarea obligației contractuale este suficientă pentru ca partea lezată să recurgă la mijloacele pe care le posedă în caz de încălcare a contractului, ea nu este obligată să acorde un termen de grație; instanța de judecată sau de arbitraj poate să facă acest lucru doar în cazuri excepționale. În alte sisteme naționale (de ex., în cel german), pentru ca partea lezată să poată utiliza sancțiunile neexecutării contractului, ea trebuie să acorde celeilalte părți un termen de grație. Instrumentele de drept uniform au adoptat prima soluție. Astfel, art.45.3 și 61.3 CVIM enunță foarte clar că nici un termen de grație nu poate fi acordat părții care a comis încălcarea de către un judecător sau un arbitru atunci când partea lezată a decis să utilizeze unul dintre mijloacele de care dispune în caz de încălcare a contractului. Necesitățile comerțului internațional au obligat autorii CVIM să excludă posibilitatea acordării unui termen de grație de către judecător sau arbitru, întrucât în această ipoteză părțile sunt supuse puterii discreționare a judecătorului sau a arbitrului, care, de obicei, are naționalitatea uneia dintre părțile în litigiu¹⁵. Numai creditorul însuși are dreptul de a acorda debitorului un termen suplimentar pentru executare.

Referințe bibliografice

1. *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990–1998)*, vol. VIII, Chișinău, 1999, p.51-82.

2. **Bridge M.** *The International Sale of Goods, Law and Practice*, Oxford University Press, Oxford, New York, 1999, p. 3 și urm.; **Heuzé V.** *La vente internationale des marchandises. Droit uniforme*, LGDJ, Paris, 2000, p.7 și urm.; *Венская конвенция о договорах международной купли-продажи товаров. Комментарий*, Москва, Юридическая Литература, 1994, p.6.

3. *Treaties and International Documents used in International Trade Law* by Alain Prujiner, Montreal, 1992, p.29 și urm; **Honnold J.O.** *Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention*, Kluwer Law International, The Hage, 1999, p.13-21; **Bianca C.M., Bonnel M.J.** *Commentary of the International Sales Law*, the 1980 Vienna Sales Convention, Giuffrè, Milan, 1987, p. 6 și urm.
4. *Principes relatifs aux contrats du commerce international*, Rome, Unidroit, 1994.
5. **Lando O.** *Principles of European Contract Law*, <http://www.kclcl.or.jp/english/sympo/EUDialogue/lando.htm>; **Lando O.** *Some Features of the Law of Contracts in Third Millennium*, http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/literature/lando01.htm.
6. *Principles of European Contract Law*, <http://www.storme.be/PECL2en.html>.
7. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, <http://www.org/english/principles/contracts/main.htm>.
8. **Eberhard S.** *Les sanctions de l'inexécution du contrat et les Principes UNIDROIT*, CEDIDAC, Lausanne, 2005, p.95.
9. **De Lamberterie I., Rouhette G., Tallon D.** *Les Principes du droit européen du contrat: L'exécution, l'inexécution et ses suites*, La documentation Française, Paris, 1997, p.137-139.
10. **Van Der Mergh M., Philippe D.** *L'inexécution dans les contrats du commerce international*, in: Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney, Bruylant Bruxelles, LGDJ Paris, 2001, 1227p.; p.730.
11. **Tallon D.** *Breach of Contract and Reparation of Damage*, in *Towards a European Civil Code*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, Boston, London, 1994, p.223-235, 225-228; **Tallon D.** *Les dommages-interets dans les Principes UNIDROIT*, in *Contratti commerciali internazionali e Principi UNIDROIT a cura di Bonnel J.M. e di Bonelli F.*, Giuffrè Editore, Milano, 1997, p.299-301.
12. **De Lamberterie I., Rouhette G., Tallon D.**, *op. cit.*, p.25-26.
13. **Van Der Mergh M., Philippe D.**, *op. cit.*, p.741-743.
14. **Pédamon M.** *Le contrat en droit allemand*, 2 édition, LGDJ, Paris, p.173, 186, **Babusiaux U.** *L'influence des instruments internationaux d'uniformisation du droit sur le nouveaux droit allemand général des troubles de l'exécution du contrat*, in *La réforme du droit allemand des obligations*, sous la direction de C. Witz et F. Ranieri, Société de législation comparée, Paris, 2004, p.182-183.
15. **Erdem H.E.**, *La livraison des marchandises selon la Convention de Vienne*, Editions Universitaires Fribourg Suisse, 1990, p.140-141.